

เร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชในจังหวัดพิจิตรปี 2552

Hasty Rice Seed Production in the Area of Predominant Weedy Rice in Phichit Province in 2009

วิลไล ปาละวิสุทธิ¹ เพชรหทัย ปฏิวรรณ² วรณกรณ¹ อินทรสถิต¹ จิตติชัย อนาวงษ์¹ และชโลทร หลิมเจริญ¹
Wilai Palawisut¹, Pethathai Patirupanusora², Wannakorn Intarasatit¹, Chittichai Anawong¹ and Chalotorn Limjaroen¹

บทคัดย่อ

โครงการเร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชในจังหวัดพิจิตร ปี 2552 มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดี ควบคู่กับการแก้ปัญหาข้าววัชพืช ให้ได้ผลอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินการใน 6 กิจกรรมหลัก คือ **กิจกรรมที่ 1** จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชพร้อมเชื่อมโยงตลาดรับซื้อเมล็ดพันธุ์ **กิจกรรมที่ 2**อบรมวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและดูงาน **กิจกรรมที่ 3** จัดทำแปลงต้นแบบเรียนรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีและเกษตรกรที่เหมาะสมในพื้นที่ที่มีการระบาดของข้าววัชพืชเพื่อใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ โดยปลูกข้าว 2 วิธี เพื่อเปรียบเทียบวิธีการปลูกข้าวที่เหมาะสม **วิธีแรก** ปักดำหรือโยนกล้า เพื่อป้องกันปัญหาข้าววัชพืชและข้าวเรื่องอกในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ **วิธีที่ 2** ปลูกข้าวโดยหว่านน้ำตมร่วมกับการใช้สารเคมีกำจัดข้าววัชพืช 2 ครั้ง หว่านปุ๋ยเคมีตามคำแนะนำจากการสุ่มตัวอย่างดินไปวิเคราะห์ ฝึกสมาชิกให้เรียนรู้วิธีสุ่มตรวจการระบาดของโรคและแมลงแปลงต้นแบบ และใช้สารเคมีเมื่อพบความเสียหายในระดับเศรษฐกิจ นำสมาชิกทุกรายฝึกปฏิบัติการถอนพันธุ์ป่น 3 ระยะคือระยะตั้งท้อง ออกดอก และโน้มรวง-พลับพลึง ทำความสะอาดรถเกี่ยวขนาดก่อนเก็บเกี่ยวและเกี่ยวข้าวขอบแปลงเพื่อล้างหัวเกี่ยวอย่างน้อย 500 กิโลกรัม **กิจกรรมที่ 4** ผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเพื่อสนับสนุนการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว **กิจกรรมที่ 5** ขยายผลการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตรวจสอบ และรับรองมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ และ **กิจกรรมที่ 6** จัดงานวันแปลงสาธิตเพื่อประชาสัมพันธ์และประเมินผลโครงการฯ ผลการดำเนินการงาน มีเกษตรกรเข้าร่วมจำนวน 101 ราย จาก 15 หมู่บ้าน 7 ตำบล 6 อำเภอ พื้นที่ร่วมโครงการ 1,126.7 ไร่ พบว่ามีเกษตรกรจำนวน 74 ราย ที่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวผ่านมาตรฐานคุณภาพ เป็นผลผลิตเมล็ดพันธุ์ดีทั้งสิ้น 651.4 ตัน. สามารถจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ในราคา 8,800–12,000 บาท/ตัน ผลการประเมินความคิดเห็นของเกษตรกรต่อประโยชน์ของโครงการฯ พบว่า 79% ช่วยแก้ปัญหาเรื่องข้าววัชพืช อีก 47% ให้ความรู้และประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สำหรับการสนับสนุนของรัฐบาลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในอนาคต เกษตรกร 74% ต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสำหรับทำแปลงขยายพันธุ์ และ 57% ต้องการนักวิชาการเกษตรจากกรมการข้าวมาเป็นที่ปรึกษา

คำสำคัญ: การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ข้าววัชพืช

ABSTRACT

The project on hasty rice seed production in the area of predominant weedy rice in Phichit province in 2009 was formed to provide the solution for lacking of good rice seed and weedy rice management. It was consisted of 6 activities. The first one was group forming for seed production farmers and bringing about buyers. The second one was training and site visit. The third one was the establishment of rice knowledge – based center. Its main structures were setting up model plots and good agricultural practices in the area of predominant weedy rice. These model plots compared 2 methods for planting aiming to eradicate weedy rice

¹ ศูนย์วิจัยข้าวพิษณุโลก ต.วังทอง อ.วังทอง จ.พิษณุโลก 65130

Phitsanulok Rice Research Center, Wangthong, Phitsanulok 65130.

² กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพฯ

Rice Department, Ministry of Agriculture and Cooperatives, Bangkok 10900

and volunteer rice. The first method was transplanting or direct seedling throwing compared with broadcasting germinated seed together with twice applications of herbicide. Fertilizer application was performed as recommendation obtained followed soil analysis. Members of the seed production group were trained to investigate the occurrence of major disease and insect pests. Chemicals were applied when the level of economic threshold was reached. Eradication of volunteer rice was performed at 3 growth stages i.e. booting, flowering and ripening stages. Combine harvesting machine was cleaned up prior to harvest. Seeds for the minimum of 500 kg from rice plants around the edge of plots were harvested and used to clean up the harvesting machine. The fourth activity was the production of foundation seed to use in this project. The fifth activity was extending the areas of rice seed production followed by field inspection and seed standardization guarantee. The last activity was field day arrangement for promotion and evaluation of the project. There were 101 farmers from 11 villages of 7 sub-districts in 6 districts participated in this project covering the area of 1,126.7 rai. Seventy-four farmers were credited for standard quality seed producing the total of 651.4 tonne good rice seed. The seed was sold at 8,800 – 12,000 baht/tonne. Seventy-nine percent of farmers satisfied with the solution for weedy rice management strategies while 47% satisfaction was for knowledge and experience in seed production. Towards the future support from the government, 74% of farmers need good rice seed for further extension while 57% need advice from researchers under the Rice Department.

Keywords: rice seed production, weedy rice

1. คำนำ

จังหวัดพิจิตรเป็นแหล่งผลิตข้าวเพื่อการส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย มีพื้นที่ปลูกข้าวฤดูนา ปี 2550 และนาปรัง ปี 2551 รวม 2,285,465 ไร่ สามารถผลิตข้าวได้ 1,360,558 ตัน คิดเป็น 44 % ของผลผลิตข้าวในภาคเหนือ และ 15 % ของผลผลิตข้าวทั้งประเทศ เนื่องจากมีพื้นที่รับน้ำชลประทานและสูบน้ำช่วยเหลือการทำนามากกว่า 600,000 ไร่ (ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, 2551) ทำให้มีการทำนาต่อเนื่อง สามารถผลิตข้าวได้มาก แต่ปัญหาสำคัญของชาวนาในจังหวัดพิจิตร คือ การขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี ชาวนาส่วนใหญ่ซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าวจากร้านค้าในท้องถิ่น ซึ่งส่วนมากนำมาจากภาคกลาง จากการเก็บตัวอย่างเมล็ดพันธุ์ข้าวที่จำหน่ายตามร้านค้าในจังหวัดพิจิตร เดือนเมษายน 2551 จำนวน 65 ร้าน 211 ตัวอย่าง ไปวิเคราะห์มาตรฐานเมล็ดพันธุ์ พบว่ามีเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ไม่ผ่านมาตรฐานชั้นพันธุ์จำหน่ายถึง 68% สาเหตุสำคัญคือ มีข้าวแดงปนเกินมาตรฐาน (4 เมล็ดใน 100 กรัม) 45 % (วิไลและคณะ, 2552) ข้าวแดงเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ไม่ได้คุณภาพเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการแพร่ระบาดของข้าววัชพืช จากการสำรวจพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชในจังหวัดพิจิตรพบพื้นที่แพร่ระบาดถึง 420,000 ไร่ ส่งผลให้ผลผลิตข้าวเสียหายทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ในเชิงปริมาณเกิดเนื่องจากข้าววัชพืชโตเร็วขึ้นข่มข้าวปลูก ชนิดที่เป็นข้าวดีเมื่อเมล็ดเริ่มสุกแก่จะร่วงหมด ไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ และล้มทับข้าวปลูกทำให้ ผลผลิตข้าวปลูกลดลงได้ตั้งแต่ 10–100% ส่วนความเสียหายในด้านคุณภาพ คือ ข้าววัชพืชชนิดที่ข้าวสารมีสีแดง ทำให้ถูกตัดราคาตั้งแต่ 100–500 บาท/เกวียน บางชนิดเมล็ดสั้น ท้องไข่มากทำให้คุณภาพการสีต่ำเป็นข้าว 25% ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อตลาดส่งออกข้าวคุณภาพดีของประเทศ ศูนย์วิจัยข้าวพิษณุโลก จึงได้จัดทำโครงการเร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชจังหวัดพิจิตรขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ดี ควบคู่กับการแก้ปัญหาข้าววัชพืช ให้ได้ผลอย่างต่อเนื่อง

2. อุปกรณ์และวิธีการ

- 2.1 อุปกรณ์ 1. เมล็ดพันธุ์ข้าวชั้นพันธุ์หลักพันธุ์ พิษณุโลก 2 สุพรรณบุรี 3 กข 29 และ กข 41
 2. เครื่องแบ่งตัวอย่าง
 3. เครื่องกะเทาะเปลือกข้าว
 4. อุปกรณ์ทดสอบความงอก

2.2 วิธีการ ดำเนินการใน 6 กิจกรรมหลัก คือ

กิจกรรมที่ 1 จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชพร้อมเชื่อมโยงตลาดรับซื้อเมล็ดพันธุ์ โดยคัดเลือกกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายคือมีข้าววัชพืชแพร่ระบาด เข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 9 กลุ่มๆ ละ 8-20 ราย รวม 100 รายต่อปี โดยเกษตรกรต้องมีความต้องการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอย่างจริงจัง มีหน่วยงานหรือองค์กรรับรอง ผู้นำและกลุ่มมีความเข้มแข็ง มีการคัดเลือกประธานกลุ่มเพื่อทำหน้าที่ประสานสมาชิกให้เข้าร่วมการฝึกอบรม 4 ครั้ง รวบรวมเก็บอย่างดินเพื่อส่งไปวิเคราะห์ก่อนใส่ปุ๋ย และรวบรวมเมล็ดพันธุ์ข้าวหลังเก็บเกี่ยวเพื่อส่งวิเคราะห์มาตรฐานคุณภาพ โดยประธานจะได้รับค่าตอบแทนในการติดต่อประสานงาน 200 บาทต่อสมาชิก 1 ราย

กิจกรรมที่ 2 อบรมวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและดูงาน กลุ่มเกษตรกรที่ผ่านการคัดเลือกต้อง เข้ารับการอบรมขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตั้งแต่การเตรียมดินปลูก-เก็บเกี่ยว และดูงานการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ศูนย์วิจัยข้าวพิษณุโลก

กิจกรรมที่ 3 จัดทำแปลงต้นแบบเรียนรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีและเกษตรกรที่เหมาะสมในพื้นที่ที่มีการระบาดของข้าววัชพืชเพื่อใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ คัดเลือกแกนนำกลุ่มเกษตรกรที่ผ่านการอบรมจากศูนย์วิจัยข้าวพิษณุโลก จำนวน 9 กลุ่มๆ ละ 1 ราย เพื่อทำแปลงต้นแบบเรียนรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี ในพื้นที่ติดถนนมีเกษตรกรสัญจรผ่านไปมาเสมอ รายละ 10 ไร่ แล้วปฏิบัติงานตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ปลูกข้าวเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ 2 วิธี ในพื้นที่ 2 แปลง เพื่อใช้เป็นทางเลือกของเกษตรกร
 - แปลงที่ 1 ปลูกข้าวโดยวิธีปักดำหรือโยนกล้า เพื่อป้องกันปัญหาข้าววัชพืชและข้าวเรื้องอกใน แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์
 - แปลงที่ 2 ปลูกข้าวโดยหว่านน้ำตม อัตราเมล็ดพันธุ์ 20 กก./ไร่ กำจัดวัชพืชและข้าวเรื้องโดยใช้สารเคมีกำจัดข้าววัชพืช 2 ครั้ง คือ
 - ครั้งที่ 1 หลังทำเทือก ฉีดพ่นไดเมทธานามีด (พอรอนเทียร์) 90% EC อัตรา 50 ซีซี/ไร่ระดับน้ำไม่เกิน 5 ซม.หมักไว้ 3 วันก่อนระบายน้ำแล้วหว่านข้าว
 - ครั้งที่ 2 ระยะเวลาหลังหว่านข้าว 8 -10 วัน ใช้ออกซาไดอารีไกล (ฮาฟท์) 40% SC อัตรา 100 ซีซี/ไร่ คลุกทรายหว่านลงน้ำ ระดับน้ำท่วมยอดข้าววัชพืชแต่ไม่เกินสะดือข้าวปลูก
2. หว่านปุ๋ยเคมีตามผลวิเคราะห์ดิน โดยสุ่มตัวอย่างดินไปวิเคราะห์ปริมาณธาตุอาหารหลักก่อนเตรียมดิน
3. ใช้สารเคมีควบคุมกำจัดศัตรูข้าวตามคำแนะนำ คือฉีดพ่นเมื่อพบความเสียหายในระดับเศรษฐกิจ โดยมีการฝึกสมาชิกให้เรียนรู้วิธีสุ่มตรวจการระบาดของโรคและแมลงในแปลงต้นแบบ
4. ใช้แปลงต้นแบบเป็นศูนย์ถ่ายทอดความรู้และฝึกปฏิบัติการถอนพันธุ์ปน นำสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ 9 กลุ่ม จำนวน 100 ราย แต่ละกลุ่มฝึกปฏิบัติการถอนพันธุ์ปน 3 ระยะ คือระยะตั้งท้อง ออกดอก และโน้มรวง-พับปลี
5. ทำความสะอาดรถเกี่ยวขนาดก่อนเก็บเกี่ยว และเกี่ยวข้าวขอบแปลงเพื่อล้างหัวเกี่ยว อย่างน้อย 500 กิโลกรัมแยกออกไปไม่เอาไว้ทำพันธุ์

กิจกรรมที่ 4 ผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเพื่อสนับสนุนการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ให้แก่เกษตรกรเป้าหมาย จำนวน 100 รายๆ ละ 10 ไร่ รวมเป็นพื้นที่ 1,000 ไร่ โดยจ่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่เกษตรกรรายละ 150 กิโลกรัม รวม 15 ตัน เพื่อทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

กิจกรรมที่ 5 ขยายผลการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตรวจสอบ และรับรองมาตรฐานเมล็ดพันธุ์

1. เก็บตัวอย่างดินนาของเกษตรกรทั้ง 100 แปลงไปวิเคราะห์ความอุดมสมบูรณ์ของดิน เพื่อแนะนำวิธีการใส่ปุ๋ยที่เหมาะสม

2. สนับสนุนการปลูกข้าวโดยวิธีตกล้ำหรือโยนกล้า โดยให้ค่าตกล้ำแก่เกษตรกรรายละไม่เกิน 10 ไร่ๆ ละ 300 บาท เงินช่วยเหลือค่าตกล้ำ เกษตรกรจะได้รับต่อเมื่อปักดำหรือโยนกล้าเสร็จเรียบร้อย หากเกษตรกรรายใดที่ต้องการปลูกข้าวโดยวิธีหว่านน้ำตม จะสนับสนุนสารเคมีกำจัดข้าววัชพืชโดเมทานามีด และออกซาไดอาร์กิล อย่างละ 1 ขวด เพื่อใช้กำจัดข้าววัชพืช แต่จำกัดไม่เกิน 5 ไร่ ที่เหลือ 5 ไร่ ต้องปลูกข้าวโดยวิธีปักดำเท่านั้น

3. สุ่มตัวอย่างเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตทั้งนาดำและนาหว่านภายหลังเก็บเกี่ยว ของสมาชิกทั้ง 100 ราย ไปวิเคราะห์มาตรฐานเมล็ดพันธุ์ในห้องปฏิบัติการเพื่อรับรองคุณภาพ โดยวิเคราะห์ปริมาณข้าวแดง ข้าวปน และความงอกของเมล็ดพันธุ์

กิจกรรมที่ 6 ประชาสัมพันธ์และประเมินผลโครงการฯ โดยมีกิจกรรมย่อยดังนี้

1. ถ่ายทอดเทคโนโลยีการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และการกำจัดข้าววัชพืชผ่านงานวันสาธิตการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อเผยแพร่เทคโนโลยีและประเมินการยอมรับเทคโนโลยีของเกษตรกร รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตได้เพื่อการจำหน่าย

2. ประเมินผลโครงการจากแบบสอบถามเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการฯ ในงานวันสาธิตการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

3. ผลการทดลองและวิจารณ์

กิจกรรมที่ 1 จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชพร้อมเชื่อมโยงตลาดรับซื้อเมล็ดพันธุ์ มีเกษตรกรในจังหวัดพิจิตรเข้าร่วมโครงการ 9 กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น 101 ราย จาก 15 หมู่บ้าน 7 ตำบล 6 อำเภอ (ตารางที่ 1) พบว่าเกษตรกรทุกกลุ่มสามารถรวมตัวกันได้อย่างเข้มแข็งในการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

ตารางที่ 1 ที่ตั้งกลุ่มเกษตรกร และจำนวนสมาชิก ที่เข้าโครงการเร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชในจังหวัดพิจิตร ปี 2552

กลุ่มที่	กลุ่มเกษตรกร	จำนวน(ราย)
1	ม.3 4 5 และ 9 ต.ดงป่าคำ อ.เมือง	20
2	ม.7 ต.ดงป่าคำ อ.เมือง	10
3	ม.1 และ 5 ต.จิวราย อ.ตะพานหิน	11
4	ม.5 ต.ทับหมัน อ.ตะพานหิน	10
5	ม.1 ต.บางไผ่ อ.บางมูลนาก	10
6	ม.5 ต.บ้านน้อย อ.โพทะเล	8
7	ม.1 และ 2 ต.ห้วยแก้ว อ.บึงนาราง	12
8	ม.1 2 4 และ 5 ต.ห้วยแก้ว อ.บึงนาราง	10
9	ม.12 ต.สามง่าม อ.สามง่าม	10
รวม		101

กิจกรรมที่ 2 อบรมวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและดูงาน มีเกษตรกรในโครงการ เกษตรตำบลผู้นำเกษตรกร และผู้สนใจเข้าร่วมอบรมจำนวนทั้งสิ้น 121 ราย พบว่าหัวข้อที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรมากที่สุดคือ การกำจัดข้าววัชพืช (74%)

รองลงมาตามลำดับ คือ พันธุ์ข้าวและการผลิตเมล็ดพันธุ์ (67%) การดูงาน (47%) และการใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน (38%) โดยแปลงสาธิตที่เกษตรกรสนใจมากที่สุดในการดูงานคือ แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ต่างๆ (80%) รองลงมาตามลำดับคือ แปลงแสดงพันธุ์ทั่วไป (42%) แปลงเปรียบเทียบปุ๋ยฮอริโมน น้ำหมัก และน้ำพ.ด. (33%) และแปลงเปรียบเทียบระยะปักดำด้วยเครื่องปักดำ (32%) (ตารางที่2)

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ร่วมโครงการเร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชในจังหวัดพิจิตรปี2552 ต่อการฝึกอบรมและดูงานที่ศูนย์วิจัยข้าวพิษณุโลก

หัวข้อที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร		แปลงสาธิตที่เกษตรกรสนใจ	
1. การกำจัดข้าววัชพืช	74%	1. แปลงแสดงพันธุ์ข้าวทั่วไป	40%
2. การใส่ปุ๋ยตามผลวิเคราะห์ดิน	38%	2. แปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ต่างๆ	80 %
3. พันธุ์ข้าวและการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	67%	3. แปลงเปรียบเทียบระยะปักดำด้วยเครื่อง	32%
4. การดูงาน	47%	4.แปลงเปรียบเทียบปุ๋ย ฮอริโมน น้ำหมัก และน้ำพ.ด.	33%

กิจกรรมที่ 3 จัดทำแปลงต้นแบบเรียนรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีและเกษตรดีที่เหมาะสมในพื้นที่ที่มีการระบาดของข้าววัชพืชเพื่อใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ แปลงเรียนรู้มีทั้งหมด 9 แห่ง เป็นแปลงที่ปลูกพันธุ์ กข 29 - 3 แห่ง สุพรรณบุรี 3 - 3 แห่ง พิษณุโลก 2 - 2 แห่ง และ กข 41 - 1 แห่ง แต่ละแห่งมีแปลงที่ปลูกข้าวโดยวิธีปักดำ และหว่านน้ำตม (ตารางที่ 3) เพื่อเปรียบเทียบปริมาณข้าวเปลือกที่พบในแต่ละวิธีปลูก พบว่าแปลงปลูกข้าววิธีหว่านน้ำตมแม้จะใช้สารเคมีกำจัดข้าววัชพืชถึง 2 ครั้ง คือระยะทำเทือก และหลังหว่านข้าว 8 วัน ยังคงพบข้าววัชพืชขึ้นในปริมาณมากเกินกำลังที่จะถอนให้หมด และเมื่อเปรียบเทียบกับแปลงหว่านน้ำตมของชาวบ้านที่ไม่มีการใช้สารเคมีกำจัดข้าววัชพืชพบว่าข้าววัชพืชที่งอกในแปลงที่มีการใช้สารเคมีกำจัดข้าววัชพืชจะขึ้นช้ากว่าแปลงที่ไม่ใช้สารเคมีประมาณ 10 วัน แสดงว่าสารเคมีที่ใช้ สามารถกำจัดข้าววัชพืชในส่วนที่อยู่ใกล้ผิวดิน หรือที่งอกในระยะแรก แต่ยังมีเมล็ดข้าววัชพืชที่อยู่ลึกกว่านั้นหรือที่เพิ่งหมดระยะพักตัวหลังหว่านข้าวแล้ว 10 วันงอกขึ้นมาอีก อย่างไรก็ตามปริมาณข้าววัชพืชในแปลงที่ไม่ใช้สารเคมีมากกว่าแปลงที่ใช้สารเคมีอย่างเห็นได้ชัด

การนำผลวิเคราะห์ดินมาแนะนำให้เกษตรกรรับรู้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของดินนาในแต่ละแห่ง เพื่อกำหนดสูตรปุ๋ยและปริมาณปุ๋ยให้เหมาะสมกับดินนาในแต่ละพื้นที่ ได้รับความสนใจปานกลาง เพราะดินของเกษตรกรส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์ดีอยู่แล้ว มีบางแห่งที่บ่งชี้ให้เห็นว่าดินนาที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง การใส่ปุ๋ยที่มากเกินไปของเกษตรกร นอกจากจะสิ้นเปลืองต้นทุนค่าปุ๋ยแล้ว ยังทำให้มีแมลงเข้าทำลายมากกว่าปกติ การฝึกสมาชิกให้เรียนรู้วิธีสุ่มตรวจการระบาดของโรคและแมลงในแปลงต้นแบบ เพื่อแนะนำการใช้สารเคมีควบคุมกำจัดศัตรูข้าวเมื่อพบความเสียหายในระดับเศรษฐกิจได้รับความสนใจดี แต่ส่วนใหญ่ก็ยังมีความกังวลต่อการฉีดพ่นทันทีที่พบการระบาดของโรคแมลง

ตารางที่ 3 แปลงต้นแบบเรียนรู้การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีและเกษตรดีที่เหมาะสม ในพื้นที่ที่มีการระบาดของข้าววัชพืชเพื่อใช้เป็นศูนย์เรียนรู้ จังหวัดพิจิตร ปี 2552

กลุ่มที่	แปลงเรียนรู้	พันธุ์ข้าว ที่ปลูก	พื้นที่ปักดำ ด้วยคน (ไร่)	พื้นที่ปักดำ ด้วยเครื่อง (ไร่)	พื้นที่ หว่านน้ำตม (ไร่)
1	ม.5 ต.ตงป่าคำ อ.เมือง	พิษณุโลก 2	10	-	2
2	ม.7 ต.ตงป่าคำ อ.เมือง	กข 41	13	-	1
3	ม.1 ต.จิวราย อ.ตะพานหิน	สุพรรณบุรี 3	-	12	4
4	ม.5 ต.ทับหมัน อ.ตะพานหิน	กข 29	-	10	5
5	ม.1 ต.บางไผ่ อ.บางมูลนาก	กข 29	6	-	4
6	ม.5 ต.บ้านน้อย อ.โพทะเล	สุพรรณบุรี 3	-	10	5
7	ม.1 ต.ห้วยแก้ว อ.บึงนาราง	กข 29	-	9	0.25
8	ม.2 ต.ห้วยแก้ว อ.บึงนาราง	พิษณุโลก 2	-	5.5	4.75
9	ม.12 ต.สามง่าม อ.สามง่าม	สุพรรณบุรี 3	6	-	6
รวม			35	46.5	32

การนำเกษตรกรมาฝึกปฏิบัติการถอนพันธุ์ป่น 3 ระยะในแปลงต้นแบบเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสมาชิก คือระยะตั้งท้อง ออกดอก และโน้มรวง-ลับปลีง เพื่อฝึกทักษะในการแยกแยะความแตกต่างระหว่างข้าวพันธุ์กับข้าวปน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ (78%) เห็นว่าจำเป็นมาก เพิ่มความรู้ สร้างความมั่นใจ มีเกษตรกรบางส่วน (18%) เห็นว่าจำเป็นปานกลาง เกษตรกรส่วนน้อย (3%) ที่เห็นว่าจำเป็นน้อย เพราะพอเป็นอยู่แล้ว (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ร่วมโครงการเร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชในจังหวัดพิจิตร ปี 2552 ต่อความจำเป็นในการฝึกปฏิบัติการถอนพันธุ์ป่น 3 ระยะในแปลงต้นแบบเรียนรู้

ความจำเป็นในการฝึกปฏิบัติการถอนพันธุ์ป่น	% เกษตรกร
1. จำเป็นมาก เพิ่มความรู้ สร้างความมั่นใจ	78
2. จำเป็นปานกลาง	18
3. จำเป็นน้อย เพราะพอเป็นอยู่แล้ว	3
4. ไม่จำเป็น เพราะเสียเวลา	1

กิจกรรมที่ 4 ผลิตเมล็ดพันธุ์หลักเพื่อสนับสนุนการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พันธุ์ข้าวที่ผลิตเพื่อช่วยให้แก่เกษตรกรในโครงการมีทั้งสิ้น 4 พันธุ์ ได้แก่ พันธุ์พิษณุโลก 2 กข 29 สุพรรณบุรี 3 และ กข 41 จำนวน 4,500 4,050 4,050 และ 2,400 กิโลกรัม ตามลำดับ รวมทั้งสิ้น 15,000 กิโลกรัม

กิจกรรมที่ 5 ขยายผลการทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ตรวจสอบ และรับรองมาตรฐานเมล็ดพันธุ์ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแต่ละราย สามารถเลือกพันธุ์ข้าวได้ตามความสมัครใจ โดยมีพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนิยมให้เลือก 4 พันธุ์ คือ พิษณุโลก 2 สุพรรณบุรี 3 กข 29 และ กข 41 มีพื้นที่เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 1,126.7 ไร่ แบ่งเป็นนาดำ 987.7 ไร่ นาโยนกกล้า 5 ไร่ และนาหว่าน 134 ไร่ ผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้ทั้งสิ้น 900.48 เกวียน ที่ความชื้น 16-27% คิดเป็นผลผลิตเฉลี่ย 799.2 กก./ไร่ ณ ความชื้นเฉลี่ย 22% เมื่อนำตัวอย่างผลผลิตของเกษตรกรทั้ง 101 รายไปวิเคราะห์มาตรฐาน พบว่าผ่านมาตรฐาน 74 ราย เป็นผลผลิตที่ผ่านมาตรฐานทั้งสิ้น 651.4 กก. ส่วนที่ไม่ผ่านมาตรฐานสาเหตุเนื่องจากมีข้าวพันธุ์อื่นปนเกินมาตรฐาน (20 เมล็ดใน 500 กรัม) จำนวน 24 ตัวอย่าง และมีข้าวแดงเกินมาตรฐาน (10 เมล็ดใน 500 กรัม) จำนวน 20 ตัวอย่าง เกษตรกรสามารถจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ในราคา 8,800-12,000 บาท ขึ้นอยู่กับความชื้น

ของเมล็ดพันธุ์ ราคาข้าวเปลือกในขณะที่จำหน่าย และวิธีกำหนดราคารับซื้อของผู้ซื้อแต่ละราย โดยทั่วไปให้ราคาสูงกว่าข้าวเปลือกทั่วไปไม่ต่ำกว่า 1,000 บาทต่อเกวียน นอกจากนี้รายได้ที่เพิ่มขึ้นแล้วเกษตรกรยังสามารถเก็บเมล็ดไว้ทำพันธุ์ในฤดูต่อไป และมีเกษตรกรเก็บเมล็ดไว้ทำพันธุ์ทั้งสิ้น 49.72 เกวียน (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 พันธุ์ข้าว พื้นที่ปลูก ผลผลิต เมล็ดพันธุ์ที่ได้คุณภาพ ราคาจำหน่าย ความชื้น และการเก็บเมล็ดไว้ทำพันธุ์ของแปลงขยายผลโครงการเร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชในจังหวัดพิจิตร ปี 2552

กลุ่มที่	พันธุ์ข้าวแปลงขยายผล	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (เกวียน)	เมล็ดพันธุ์ที่ได้คุณภาพ (เกวียน)	ราคาจำหน่าย (บาท/เกวียน)	ความชื้น (%)	เก็บทำพันธุ์ (เกวียน)
1	พิษณุโลก 2 สุพรรณบุรี 3 กข 41	265.2	233.99	143.39	9,000-10,450	17-25	8.79
2	กข 41 สุพรรณบุรี 3	103.5	81.70	66.70	10,200-10,600	17-24	4.30
3	สุพรรณบุรี 3	121	72.30	72.30	10,000	20-24	3.80
4	กข 29 พิษณุโลก 2	99	100.39	88.52	9,230-10,000	22-26	3.75
5	กข 29	98	89.26	48.16	9,010 -10,000	16-24	1.53
6	พิษณุโลก 2 สุพรรณบุรี 3	96	67.71	34.60	9,000 -9,350	24-27	0
7	กข 29 พิษณุโลก 2 กข 41	138	104.12	89.12	9,600 -12,000	20-24	10.45
8	พิษณุโลก 2 สุพรรณบุรี 3	111.5	74.5	52.6	9,600-10,600	19-24	6.45
9	พิษณุโลก 2 กข 29 สุพรรณบุรี 3	94.5	76.51	56.01	8,800 -9,600	21-22	10.65
รวม		1126.7	900.48	651.4	8,800-12,000	16-27	49.72

กิจกรรมที่ 6 ประชาสัมพันธ์และประเมินผลโครงการ มีการจัดงานวันสาธิตต้นแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวขึ้นที่ หมู่ 5 ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2553 เพื่อเผยแพร่เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พร้อมรณรงค์ให้เกษตรกรตระหนักถึงการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีเพื่อป้องกันปัญหาข้าววัชพืช และการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืช เพื่อกำจัดวัชพืชให้หมดไป ตลอดจนประชาสัมพันธ์คุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิต และสร้างเครือข่ายผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดพิจิตร มีเกษตรกร ผู้สนใจจากหน่วยงานราชการและเอกชนเข้าร่วมงานทั้งสิ้น 580 ราย ผลการสำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรที่มาร่วมงานจำนวน 72 ราย พบว่าเป็นประโยชน์ในเรื่องช่วยให้เกษตรกรทั่วไปรู้จักวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี 69% ช่วยเพิ่มพูนความรู้จากการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ 58% ช่วยสร้างเครือข่ายผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น 58% และช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี และช่วยจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ 29% (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ผลสำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรต่อประโยชน์ของการจัดงานวันสาธิตต้นแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่

หมู่ 5 ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2553

ประโยชน์ของการจัดงานวันสาธิตต้นแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	% เกษตรกร
ช่วยให้เกษตรกรทั่วไปรู้จักวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี	69
ช่วยเพิ่มพูนความรู้จากเทคโนโลยีใหม่ๆ มากขึ้น	58
ช่วยสร้างเครือข่ายผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น	58
ช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีและช่วยจำหน่ายเมล็ดพันธุ์	29

เกษตรกรที่มาร่วมงานให้ความสนใจเรื่อง แปลงแสดงพันธุ์ข้าว กข 29 เมล็ดยาว 62% วิธีการตกกล้าและปลูกข้าวด้วยวิธีโยนกล้า 58% แปลงสาธิตการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและสาธิตการถอนพันธุ์ป่น 50% วิธีตกกล้าและการปลูกข้าว

ด้วยรถดำนานา 18% และแปลงสาธิตรถเกี่ยวขนาดและการทำความสะอาด 7% สำหรับนิทรรศการในงานวันสาธิตเกษตรกรให้ความสนใจเรื่องพันธุ์ข้าว 80% คลินิกโรคและแมลงศัตรูข้าว 43% ข้าววัชพืช 26% การทำปุ๋ยอินทรีย์ 18% การวิเคราะห์ธาตุอาหารในดิน 14% (ตารางที่ 7) การประเมินความคิดเห็นของเกษตรกรต่อโครงการเร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชในจังหวัดพิจิตรพบว่า ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ คือ ช่วยแก้ปัญหาเรื่องข้าววัชพืช 79% ให้ความรู้และประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว 47% ได้รับเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีจากโครงการ 47% ช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการปักดำ 17% ช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีและช่วยจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ 17% (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 7 ผลสำรวจความสนใจของเกษตรกรต่อแปลงสาธิตและนิทรรศการ ในงานวันสาธิตต้นแบบการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ที่หมู่ 5 ตำบลทับหมัน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2553

แปลงสาธิต		นิทรรศการ	
แปลงแสดงพันธุ์ข้าว กข 29 เมล็ดยาว	62%	พันธุ์ข้าว	80%
วิธีการตกกล้าและปลูกข้าวด้วยวิธีโยนกกล้า	58%	คลินิกโรคและแมลงศัตรูข้าว	43%
แปลงสาธิตการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและสาธิตการถอนพันธุ์ปน	50%	ข้าววัชพืช	26%
วิธีตกกล้าและการปลูกข้าวด้วยรถดำนานา	18%	การทำปุ๋ยอินทรีย์	18%
สาธิตรถเกี่ยวขนาดและการทำความสะอาด	7%	การวิเคราะห์ธาตุอาหารในดิน	14%

ตารางที่ 8 ผลสำรวจความคิดเห็นของเกษตรกรต่อประโยชน์ที่ได้รับของโครงการเร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชในจังหวัดพิจิตรปี 2552

ประโยชน์ที่ได้รับของโครงการเร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวฯ	% เกษตรกร
แก้ปัญหาเรื่องข้าววัชพืช	79
ให้ความรู้และประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	47
ได้รับเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีจากโครงการ	47
ช่วยสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการปักดำ	17
ช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนรู้จักแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีและช่วยจำหน่ายเมล็ดพันธุ์	17

สำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไปในอนาคต เกษตรกรต้องการให้รัฐบาลช่วยสนับสนุนโดย จัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสำหรับทำแปลงขยายพันธุ์ 74% จัดหานักวิชาการเกษตรจากกรมการข้าวมาเป็นที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงต่ออีก 1 ปี 57% สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนในการซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว 51% สนับสนุนโรงงานปรับปรุงสภาพ เครื่องคัด และลานตาก 25% และขอเจ้าหน้าที่ในพื้นที่มาร่วมเป็นที่ปรึกษา เพื่อดูแลสมาชิก 18% (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ผลสำรวจความต้องการของเกษตรกรในจังหวัดพิจิตร ต่อการสนับสนุนของรัฐบาลสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไปในอนาคต

ความต้องการให้รัฐบาลสนับสนุนสำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว	% เกษตรกร
จัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสำหรับทำแปลงขยายพันธุ์	74
ขอนักวิชาการเกษตรจากกรมการข้าวมาเป็นที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงต่ออีก 1 ปี	57
สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อเมล็ดพันธุ์ข้าว	51
สนับสนุนโรงงานปรับปรุงสภาพ เครื่องคัด และลานตาก	25
เจ้าหน้าที่ในพื้นที่มาร่วมเป็นที่ปรึกษา เพื่อดูแลสมาชิก	18

4. สรุปผลการทดลอง

โครงการเร่งรัดการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่แพร่ระบาดของข้าววัชพืชในจังหวัดพิจิตร ปี 2552 ดำเนินการร่วมกับเกษตรกรจำนวนทั้งสิ้น 101 ราย พื้นที่รวมโครงการทั้งสิ้น 1,126.7 ไร่ มีเกษตรกรจำนวน 74 ราย ที่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้มาตรฐานคุณภาพ เป็นผลผลิตทั้งสิ้น 651.4 กก. สามารถจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ในราคา 8,800–12,000 บาท ผลการประเมินความคิดเห็นของเกษตรกรต่อประโยชน์ของโครงการฯ พบว่า เกษตรกร 79% คิดว่าช่วยแก้ปัญหาเรื่องข้าววัชพืช อีก 47% คิดว่าให้ความรู้และประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว สำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต่อไปในอนาคต เกษตรกรต้องการให้รัฐบาลช่วยสนับสนุนโดย จัดหาเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดีสำหรับทำแปลงขยายพันธุ์ 74% และจัดหานักวิชาการเกษตรจากกรมการข้าวมาเป็นที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงต่อ 57%

5. เอกสารอ้างอิง

วีไล ปาละวิสุทธิ ดวงอร อริยพุกษ์ และพรสุรีย์ กาญจนนา. 2552. การประเมินและติดตามคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าวในจังหวัดพิจิตร, น. 155-165. ใน การประชุมวิชาการข้าวและธัญพืชเมืองหนาว ประจำปี 2552. วันที่ 9 - 11 มิถุนายน 2552 ณ โรงแรมซีบีซีจอมเทียนรีสอร์ท อำเภอพัทธยา จังหวัดชลบุรี.

ศูนย์สารสนเทศการเกษตร. 2551. สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2550 . ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เอกสารสถิติการเกษตร เลขที่ 401 กรุงเทพมหานคร. 169 หน้า.

6. คำนิยม

คณะทำงานขอขอบพระคุณ ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร นายสมชัย ทพะตันติ รองผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร นายสุวิทย์ วัชโรทยางกูร และเกษตรและสหกรณ์จังหวัดพิจิตร นางบุปผา อ้อยเอ็ง ที่ได้เห็นชอบและสนับสนุนงบประมาณจังหวัด ปี 2552 เพื่อดำเนินการภายใต้ชื่อโครงการส่งเสริมการผลิตข้าวต้นแบบตามระบบความปลอดภัยด้านอาหารจังหวัดพิจิตร